

Georgia on käynyt kolme sotaa lyhyen itsenäisyytensä aikana. Niiden jäljiltä maassa on 280 000 sisäistä pakolaista. He ovat georgialaisia, joiden kotiseutu jäi rajan taa. Pakolaisten toiveet kotiinpaluusta kuihtuvat: suurin osa on odottanut paluuta hylätyissä rakennuksissa yli 20 vuotta. Köyhyys jarruttaa juurtumista. >

Kaipuu kotiin ei hellitä

Vanha tehdas Zugdidin
laitakaupungilla on ollut
georgialaispakolaisen koti
yli 20 vuotta. Vastaavia
asuntoloita on
Georgiassa 1 500.

Maija Qardava (oik.) käy lastensa Iraklin (vas.) ja Ninon kanssa koulutehtäviä läpi. Irakli tahtoo lääkäriksi, Nino ei vielä tiedä. Jatko-opinnot ovat kalliit, ja miehen taksikuskin palkoista säästetään niihin jo nyt.

Nato Baslandze oli nuori nainen sodan syttyessä. Lapset ovat varttuneet ja lapsen lapset syntyneet maanpaossa.

Työttömyys pakolaisten keskuudessa on suurta. Etenkin naisten on vaikea työllistyä. Arjen täyttää kodista huolehtiminen.

Tehtaan asukkaat jakavat yhden suihkun ja pihan huteran huussin.

Zugdidin pikkukaupungin laidalla lumi-huippuisten vuorten katveessa seisoo rapistunut tehdas. Sen seinät lohkeilevat. Muovilla peitetyihin ikkunoihin syyty valoja yhtä aikaa tähtien kanssa.

Sisällä syytetään tulta kamiinoiniin. Leipätaikinat paisuvat, ja teepannut kiehuvat. Lapset karkaavat käytävälle leikkimään kuivuvien pyykkien lomaan.

– Tämän piti olla väliaikainen asunto. Vuodet vierivät, eikä tilanteemme muutu, sanoo **Nato Baslandze**.

Naisen uurteisille kasvoille syyty helposti hymy, mutta menneestä puhuessaan hän käy vakavaksi. Hän on yksi tehtaan noin sadasta asukkaasta, jotka ovat Abhasiasta kotoisin olevia georgialaisia. Sota ajoi heidät maanpakoon 20 vuotta sitten ja karu tehdas on ollut siitä saakka heidän kotinsa.

Georgia itsenäistyi vuonna 1991 Neuvostoliiton romahdettua. Samoihin aikoihin itsenäisyysaate leimahti georgialaisissa Abhasian ja Etelä-Ossetian maakunnissa. Konfliktit johtivat verisiin sotiin.

Kymmenet tuhannet menehtyivät, sadat tuhannet joutuivat jättämään kotinsa, ja ihmisoikeusloukkauksista raportoituihin laajasti. Sotien jälkeen Etelä-Ossetia ja Abhasia julistautuivat itsenäisiksi.

Georgian ja kansainvälisen yhteisön mukaan ne kuuluvat Georgiaan. Maakuntien itsenäisyydet on tunnustanut vain Venäjä, Venezuela, Nicaragua, Tuvalu ja Nauru. Käytännössä alueet ovat sotilaallisesti, poliittisesti ja taloudellisesti täysin riippuvaisia Venäjältä.

Sodan jälkeen elämä Etelä-Ossetiassa palautui osittain ennalleen. Abhasia sen sijaan tyhjeni georgialaisväestöstä tyystin, vaikka heitä oli väestöstä yli puolet ennen sotaa.

– Perinteisesti abhaasit ja georgialaiset ovat eläneet sovussa. Seka-avioliitotkin olivat yleisiä, Baslandze kertoo, mutta:

– Poliittikka sotki kaiken.

Tulitauko solmittiin vuonna 1994, mutta tuloksettomat rauhaneuvottelut ovat yhä kesken. Pakolaisille – ja riippumattomille tarkkailijoille – pitkiä konfliktejä syyt ovat selvät.

Sen osapuolek ovat vaikutusvaltaansa puolustava Venäjä ja länsimielistynyt Georgia. Abhasiasta on tullut kiistassa Venäjän nukkevaltio: valtaosalla sen väestöstä on Venäjän kansalaisuus, ja Venäjä on Abhasian ainut kauppakumppani.

Georgian hallitus ei 1990-luvun alun sotien jälkeen erottanut humanitaarisia ja poliittisia kysymyksiä toisistaan. Pakolaisten paluuta kotiseudulle pidettiin ainoana vaihtoehtona. Heidän pysyvä asuttamisensa Georgi-

aan olisi kielinyt Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäisyyksien hyväksymisestä.

Niinpä pakolaisille tarjottiin väliaikaista suojaa hylätyissä rakennuksissa – tehtaissa, sairaaloissa ja uimahalleissa. Niiden piti toimia asuntona kuukauden tai korkeintaan vuoden, mutta yli puolet tuolloin sotaa paenneista 250 000 ihmisestä elää niissä edelleen.

Asuntoloiden olosuhteet ovat kurjat. Laitakaupungilla sijaitsevassa Zugdidin tehtaassa sähkö katkeilee. Kolmikerroksisen rakennuksen asukkaat jakavat yhden suihkun ja pihan huteran huussin. Kylmää vettä tulee vain muutamaan vesipisteeseen, ja juomavesi kannetaan kaivosta. Pihassa uluvat hylätyt koirat.

Kodeiksi muutetut huoneet näyttävät ruijoo ulko-kuoreen nähden kodikkailta. Nato Baslandzen kodin seinä peittävät tapetit, ikkunoissa roikkuvat pitsiverhot ja seinille on ripustettu valokuvia ja ikoneita. Kodin tuntua ryhdyttiin luomaan, kun toiveet paluusta katostivat.

– Moni menetti sodassa omaisia. Se oli hyvin vaikeaa aikaa, muistelee Baslandze.

– Silloin täällä asumista ei murehdittu. Uskoimme rauhan ja kotiinpaluun koittavan pian.

Baslandze oli tehtaaseen asuttuun nuori äiti, jonka lapset ovat nyt aikuisia. Pienessä huoneistossa asuu

myös kuopus **Zaza Gogochia** vaimonsa **Maija Qardavan** ja kahden lapsensa **Iraklin**, 12, ja **Ninon**, 14, kanssa. Kolmen tai neljän sukupolven asettuminen saman katon alle on tehtaassa yleistä.

Heti sodan jälkeen pakolaiset saivat hätäapuna peitteitä, huonekaluja, vaatteita ja ruokaa. Se tuli tarpeeseen, sillä sotaa paettiin kiireellä, eikä omaisuutta pakattu mukaan.

Monet ottivat mukaan vain valokuvat. Ne kertovat keskiluokkaisesta elämästä: sunnuntaipäivällisistä ravintoloissa, kesälomamatkoista, kauniista kodista ja veranalta avautuvasta puutarhasta.

Aikuisten keskustellessa lapset pelaavat lautapelejä. He eivät ole koskaan käyneet Abhasiassa, mutta kuulleet siitä, sodasta ja pakolaisuudesta sadat kerrat.

Nuorten aikuistenkin muistot kotiseudultaan ovat hatarat. Muistoja on silti tärkeä vaalia, ja kotiseudusta puhutaan paljon. Vanhempien ihmisten uniin Abhasia puskee yhä.

– Isäni kaatui sodassa. Abhasia kuuluu Georgialle ja on kotini. Aion liittyä armeijaan palvelukseni maatani, sanoo paikalle sattunut naapurin parikymppinen **Irakli Shengelia** äänensäään päättävyyttä.

Rajalle on matkaa vain seitsemän kilometriä, ja Abhasia näkyy luoteeseen avautuvista ikkunoista. Se on niin lähellä, että sinne tuntuu pääsevän muutamalla harp- >

12-vuotias Irakli Gogochia ei ole koskaan käynyt Abhasiassa, mutta katselee usein kotiseudun suuntaan tehtaan ikkunoista. Rajalle on matkaa vain seitsemän kilometriä, mutta georgialaispakolaisten paluu on estetty.

Tehtaan asukkaat säästävät lastensa yliopisto-opintoihin: jatko-opinnot ovat portti kirkkaampaan tulevaisuuteen.

< pauksella. Kymmenvuotiaatkin katselevat sinne suuntaan usein, tietävät siellä olevan jotakin erityistä.

Noin 80 prosenttia pakolaisista elää köyhyydessä, kuudennes äärimmäisessä köyhyydessä. Pitkälti yli puolet on työttöminä.

Vaikka samat ongelmat koskettavat muitakin georgialaisia, pakolaiset ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa. Georgian virallinen työttömyysprosentti on 17, mutta todelliset luvut ovat korkeampia.

Neuvostoliiton romahdettua maat ja asunnot yksityistettiin. Nyt yli puolet georgialaisista elää maataloudesta tai pienistä perheyrittäjästä. Ne tuovat ruokaa pöytään, mutta tulot jäävät olemattomiksi.

Pakolaisilla menee vielä heikemmin. Maat jäivät rajan taakse, mutta ilman kiinteää omaisuutta ei saa pien-täkään lainaa yrityksen aloittamiseen, eikä hallitus ole luvanut korvata menetettyä omaisuutta mitenkään.

– Kansalaisjärjestöt ovat järjestäneet työllistymiskursseja. Olen käynyt ne kaikki, mutta tuloksetta, puuskah-taa nelikympinen **Lasha Jakhaia**.

Miehen perhe elää hallituksen pakolaisille antaman tuen varassa. Se on vain 28 laria eli 14 euroa kuukau-dessa, eikä riitä edes ruokaan. Jakhaian perheessä pöy-tään katetaan useimpina iltoina perunaa ja teetä.

Köyhyyden ohella toimeettomuus turhauttaa – omia elinoloja on mahdotonta muuttaa. Tehtaan asukkaista vain muutama on onnistunut löytämään töitä.

– Miehet voivat päästä töihin rakennuksille, mutta naisten työllistyminen on mahdotonta. Tulot jäävät pie-niksi, kertoo Zaza Gogochia, joka ajaa taksa.

Hänen päiväpalkkansa on 15 laria eli seitsemisen eu-roa, mutta sekun antaa perhettä eteenpäin. Pöytään saadaan hieman parempaa ruokaa ja kotia voidaan kau-nistaa.

Tehtaan asukkaat säästävät lastensa yliopisto-opintoihin: peruskoulu on Geogiassa ilmainen ja jatko-opintojen uskotaan olevan portti kirkkaampaan tulevaisuuteen.

Työtön Jakhaia tietää, miten tärkeää on taistella kat-keruutta vastaan. Jos ajattelee liikaa menneitä, elämä valuu hukkaan. Hän täyttää päivänsä puuhastelulla: nikkaroi huonekaluja tai kaavailee uutta ovea tehtaan suulle.

Jakhaian vaimo **Tamuna Tsiklauri** pitää kodin siis-tinä, pese pyykkiä ja valmistaa vaatimattomia aterioita. 3-vuotias **Niko** päristää pitkin lattioita kattilan kan-si rattina. Särisevä televisio syyttää turkkilaisia saippua-sarjoja.

Georgian hallitus loi pakolaistrategiansa vasta vuon-na 2007. Sen mukaan pakolaisten kotiinpaluu on yhä ensisijainen tavoite, mutta jo sitä ennen heille tulisi taata inhimilliset elinolot. Strategia on kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukainen – ja paperilla ylväs.

Heti sen luomisen jälkeen, vuonna 2008, Georgia ajautui uuteen sotaan Etelä-Ossetiasta Venäjän kanssa. Georgia perusteli hyökkäystään halulla palauttaa maakunta Georgiaan, Venäjä puolestaan lähti tukemaan aseellisesti Etelä-Ossetian oikeutta itsenäisyyteen. Pu-hutaankin Venäjän sodasta, joka myös katkaisi Venäjän ja Georgian diplomaattisuhteet.

Sota kesti vain viikon, mutta jätti 30 000 uutta pako-

Irakli Shengelian (vas.) isä menehtyi sodassa. Hän aikoo itse liittyä armeijaan. Veli Dato on löytänyt töitä ja tukee koko perhettä.

Tamuna Tsiklauri elää miehensä Lasha Jakhaian ja 3-vuotiaan poikansa kanssa pelkällä pakolaistuella. Se ei riitä edes ruokaan. Useimpina iltoina pöytään katetaan vain perunaa ja teetä.

laista Georgiaan. Uudet pakolaiset ovat myös georgia-laisia, mutta heidän paluunsa itsenäiseksi julistautuneeseen Etelä-Ossetiaan on kielletty.

Georgian hallitus käytti pakolaisille varatut resurssit uusien pakolaisten asuttamiseen. Pääkaupunkiin vie-vän moottoritien varteen kohosi mökkikyliä.

Uusien pakolaisten elinolot ovatkin paremmat kuin sotaa 1990-luvulla paenneiden, mutta ei se silti ongel-mattomuutta tarkoita. Pienissä tiloissa asuu suuria per-heitä, ja mökkin materiaalit ovat heikkolaatuisia. Home hiipii sisälle, eikä vilukaan pysy loitolla. Massatyötömyys koskettaa mökkikyliäkin.

– On vaikea tottua asumaan täällä. Kaikki on toisin kuin kotona ja pulaa on kaikesta, kertoo **Venera Xaduri** pakolaisyksässä Shausvebissä Gorin kaupungin ku-pessa.

Sota on tuoreessa muistissa, eikä sen aiheuttamien traumojen käsittelyyn saa apua – niin kuin ei ole saatu edellistenkään sodien jälkeen.

1990-luvun pakolaisten on vaikea ymmärtää uusien pakolaisten asettamista etusjalle ja se herättää katke-ruuttakin. Georgiaa puhutaankin kahden kerroksen pakolaisista.

Hallitus on luvanut pysyviä ratkaisuja vanhoillekin pakolaisille. Aikeena on rakentaa kokonaan uusia asun-toja tai yksityistää asuntolat. Uusien asuntojen rakenta-minen 250 000 ihmiselle käy hitaasti, ja suunnitelmat siirtyvät joka vuosi.

– Yksityistämisen myötä katoaisi hädän uhka ja omistajuus siirtyisi pakolaisille. Elinolot eivät silti parane, muistuttaa **Natia Japaridze** *Norjan pakolaishomissi-*

osta, yhdestä Georgian pakolaisasian parissa pisimpään työskennelleistä kansainvälistä järjestöistä.

Kun asunto-ongelmaan saadaan nimellinen ratkaisu, pakolaiset asetetaan samalle viivalle muiden georgia-laisen kanssa, mikä tarkoittaa pienestä rahallisesta tu-esta luopumista.

Ihmisoikeusjärjestöt muistuttavat, ettei asunto riitä pysyväksi ratkaisuksi, johon tarvitaan myös mahdolli-suus työllistyä ja ansaita elantonsa. Kaiken lisäksi uu-sia asuntoja kaavailaan syrjäseudulle, jossa työllistymis-mahdollisuudet olisivat olemattomat.

Zugdidin tehtaan valkenee aamu. Lammikoiden pinnassa on yon jäljiltä jäätä. Zaza Gogochin tavoin muutama muukin mies on taksikuski. He sullovat au-tonsa lapsia täyteen viedäkseen heidät työmatkallaan kouluun.

– Me olemme yhtä suurta perhettä. Autamme toi-siamme missä voimme, Gogochi kuvaan.

Alkuvuosien hätäavun jälkeen järjestöjen tuki on ol-lut vähäistä ja hallituksen lupaukset ovat haihtuneet sa-vuna ilmaan, joten pakolaisten tärkeimpinä turvaver-koina toimivat suku ja naapurit.

Autojen kadottua kylmään aamuun naiset kokoon-tuvat kahville. Voi sulaa tuoreen leivän päälle, ja kirkas talviaurinko käy verhojen raosta sisään. Puheensorina työntää ikävän kauas.

Pöydän ääressä istuvilla naisilla on ihmeellinen ky-ky kohota menetyksen yläpuolelle. He selviävät sinnik-käästi – kaikesta huolimatta. Jostakin he löysivät voimaa todeta jo kauan sitten: Elämä jatkuu, sittenkin. ♦

Vanhat valokuvat kertovat sunnuntai-päivällisistä ravintoloissa ja kesäloma-matkoista.